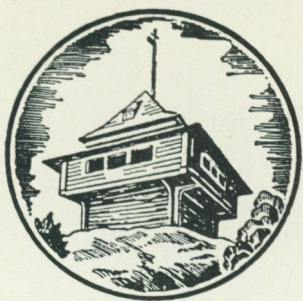

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1965

Redaktion:

GÖSTA BERG · HANS HANSSON

SAM OWEN JANSSON · MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

Omslagets färgbild visar några delar av den stora polykroma servis med släktens Grills vapen, vilken på beställning utfördes i Kina omkring 1740, troligen efter förlagor av Christian Precht. Servisen har 1964 förvärvats till Nordiska museet. Se vidare härom Erik Andréns uppsats i denna årsbok.

The colour picture on the cover shows some of the pieces from the large Chinese porcelain service decorated with the Grill family coat-of-arms which was acquired by the Nordic Museum in 1964. This service was ordered from China in about 1740, and was probably designed by Christian Precht. See also Erik Andréns article in this year book.

Tryckt hos Boktryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1965
Klichéerna från Grohmann & Eichelberg AB, Stockholm

MODELL AV ETT PLOGSPANN FRÅN SKÅNE

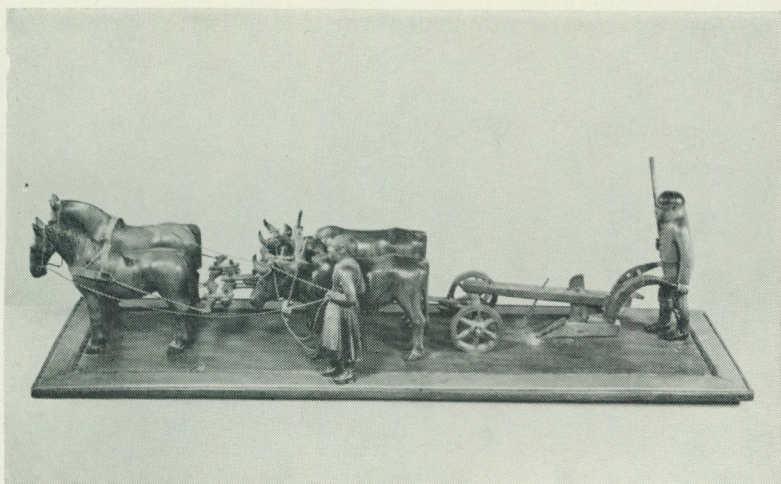
Då Linné år 1749 reste i Skåne skriver han kritiskt om den skånska plogen: "Plogen i Skåne är en ofantlig maskin, för vilken bonden spänner 4 om icke flera par dragare; då man frågar bonden, varföre han brukar en så tung plog och ingen lättare, kastar han skulden på åkern, som så starkt blivit igenvuxen av förenämnde sega rötter."

I sin skildring av folklivet på Söderslätt från 1700-talets senare hälft säger plantören Matthias Solberg att det kunde förekomma, att man hade ända till 7 par dragare för plogen och den som hade mindre betraktades som en fattiglapp.

Man hade i Skåne ända fram mot 1800-talets slut både oxar och hästar som dragare framför den tunga plogen. Hästarna spändes utan undantag främst. De var ivrigare dragare och därigenom hölls det långa dragtyget spänt. Oxarnas långsammare takt fick man hjälpa upp på så sätt att det som regel gick en pådrivare med piska vid varje oxpar, och främst gick så en körsven och tyglade hästarna, nödvändigt inte minst vid de svåra vändningarna. En man hade slutligen nog av att styra den tunga plogen. Vid ett anspann dragare på sex par oxar och ett par hästar var således inte mindre än 8 personer sysselsatta.

Det har naturligtvis inte varit ovanligt att man, särskilt på mindre gårdar, måst nöja sig med ett mindre antal dragare. Matthias Solberg menar också, att en bonde med ett mindre antal dragare brukar sin jord lika bra som den överdådige med många par "och får även så god skörd".

Den tunga skånska plogen med kärrförställ var ganska långlivad i det skånska jordbruket och användes på många håll även efter 1800-talets mitt på den skånska slätten. Kärrplogen har aldrig varit utbredd inom skogsbygden, där man ända fram förbi 1800-talets mitt enbart litade till årdret, varmed jorden kunde luckras men däremot inte vändas. Den ersattes emellertid långsamt och säkerligen först på herrgårdarna av lättare plogar. Carl Georg Stjernswards omfattande tillverkning av plogar av

Modell av ett skånskt plogspann, tillverkad i slutet av 1800-talet av bildhuggaren Magnus Persson i Böste.

Smalls typ på Engeltofta under åren 1803—1819 har säkerligen betytt en hel del för spridningen av denna plogtyp, även om det inte är möjligt att närmare klarlägga detta. Sedan Överums bruk från 1855 igångsatt en mycket stor tillverkning av inte mindre än 16 olika modeller, har deras plogar säkert också funnit vägen till Skåne. Man införde emellertid under 1800-talets slut också en hel del tyska plogtyper av Brabant- och Hohenheimertyp. Den här avbildade, till Nordiska museet skänkta modellen av ett plogspann har tillverkats av bildhuggaren och snidaren Magnus Persson, född 1839 i Böste fiskeläge, Lilla Isie socken och Vemmenhögs härad i Skåne och död i Böste år 1912. Persson ansågs i trakten som ett original. Han hade inget annat yrke utan försörjde sig på sitt träsnide. Bland annat snidade han utsmyckning till likvagnar. Plogspannet har enligt uppgift snidats någon gång mellan åren 1880—95, och Persson har säkerligen haft tillfälle att se många sådana plogspann i arbete. Enligt en tradition i trakten har Persson en gång uppsökt Oscar II och då skänkt saker, som han slöjdat, till dåvarande kronprins Gustaf och dennes bröder.

Plogspannet har skänkts till Nordiska museet av Astrid och Birger Gerdtsen i Tågarp i Skåne genom förmedling av lektor Ragnar Jirlow, Västerås.

Albert Eskeröd

Zusammenfassung.

Modell eines Pfluggespannes aus Schonen.

Ein Holzschnitzer aus Schonen, namens Magnus Persson (1839—1912), hat Ende des vorigen Jahrhunderts ein Modell des schweren Pfluges mit Radvorgestell angefertigt, der gemäss zeitgenössischer Beschreibungen auf dem Flachland des südlichen Schonen im 18. Jahrhundert, an vielen Plätzen noch nach Mitte des 19. Jahrhunderts, angewendet wurde. Im Laufe des 19. Jahrhunderts wurde dieser allmählich durch leichtere Pflüge, einheimischen oder importierten Fabrikates, ersetzt. Der Radvorgestellpflug wurde von mehreren Paaren Zugtiere gezogen; zumeist pflegte man ein Paar Pferde zu haben, im übrigen Ochsen, und man brauchte mehrere Ochsentreiber, einen Kutscher und einen Pfluglenker, sodass das Pfluggespann arbeiten konnte. Das Modell gehört zu den Gaben dieses Jahres an das Museum.